

Potpredsednik **Fehim Kurbegović**: Vreme je poodinaklo, a posle podne je skupštinska sednica; stoga predlažem, da današnju sednicu zaključimo i, ako ne bude sutra plenuma skupštinskog, biće u 9 sati sednica Zakonodavnog Odbora, a ako bude sutra u jutro plenum skupštinski, pismeno ću zakazati

sednicu Zakonodavnog Odbora. Prima li se to? (Prima se.) Pre nego što zaključim, molim gospodu koja žele govoriti, da se jave, jer će se sutra završiti lista govornika o generalnom pretresu. Time zaključujem današnju sednicu.

(Sednica je zaključena u 12 i 30.)

LXIII. SEDNICA
ZAKONODAVNOG ODBORA
NARODNE SKUPŠTINE
 KRALJEVINE
 SRBA HRVATA I SLOVENACA

držana 27. marta 1922. god. u Beogradu.

Predsedavao Potpredsednik **Fehim Kurbegović**.
 Sekretar dr. **Pavle Čubrović**.

(Početak u 7 i 40 minuti.)

Potpredsednik **Fehim Kurbegović**: Otvaram, gospodo, 63. redovnu sednicu Zakonodavnog Odbora. Izvolite čuti zapisnik prošle sednice.

Sekretar dr. **Pavle Čubrović** čita zapisnik 62. redovne sednice Zakonodavnog Odbora.

Potpredsednik **Fehim Kurbegović**: Ima li ko što da primeti na ovaj zapisnik? (Nema.) Objavljujem, da je zapisnik primljen. Izvolite čuti molbe i žalbe.

Sekretar dr. **Pavle Čubrović** čita molbe:

a) gradjana okr. beranskog da se beranski okrug pripoji projektovanoj zetskoj oblasti;

b) općinskih poglavarstva u Kotoribi, Donjem Kraljevu, Dekanovu, da Varaždin bude oblasno mesto Dravske oblasti;

c) gradjana grada Jajca, da se jajački srez pripoji banialučkoj oblasti;

d) općinskog poglavarstva u Petrovcima, da se obrazuje vukovarska oblast sa sedištem u Vukovaru;

e) Aleksandra Bojovića i ostalih gradjana iz Berana, da se obrazuje limska oblast;

f) dr. Bogdanova, velikog župana iz Velikog Bečkereka, koji ulaže svoj veto protiv pomisli, da se sedište potiske oblasti premesti iz Velikog Bečkereka, i

g) predstavnika okruga kolašinskog, da okrug kolašinski obrazuje jednu upravnu celinu.

Potpredsednik **Fehim Kurbegović**: Izvolite čuti predloge gospode poslanika.

Sekretar dr. **Pavle Čubrović** čita ove predloge:

1. Gospodina Miloja Ž. Jovanovića, narodnog poslanika, koji predlaže, da se okrug toplički ne cepa;

2. G. Manojla Sokića, narodnog poslanika, koji predlaže izmenu tačke 20. člana 1. nacarta zakona o podeli zemlje na oblasti;

3. Petra Markovića, narodnog poslanika, koji predlaže obrazovanje drinske oblasti iz okruga užičkog, valjevskog, podrinskog i eventualno plevalskog i prijepoljskog;

4. G. Koste Timotijevića, koji predlaže izmenu tačke 2. člana 1. nacarta zakona o podeli zemlje na oblasti i

5. G. Mihajla Živkovića, koji predlaže da se obrazuje užička oblast sa sedištem u Užici.

Potpredsednik **Fehim Kurbegović**: Nastavak debate o zakonskom predlogu o administrativnoj podeli zemlje. Ima reč g. narodni poslanik Etbin Kristan.

Etbin Kristan: Gospodo, mi imamo pred sobom onaj zakon, koji najviše trpi po onim ustanovama Ustava, protiv kojih smo mi stupali kada se Ustav donosao. Imadeno danas u praksi, da provadjamo podelu na oblasti i kad to treba da uradimo mi istom vidimo kakve užasne poteškoće pravi Ustav kad traži da jedna oblast ne sme imati više od 800.000 stanovnika i kad na drugoj strani traži, da se Bosna sa Hercegovinom mora sačuvati sa svojim sadašnjim granicama.

Gospodo, ako uzmemo mapu u ruke, onda vidimo, da nije samo onda nepodesno deliti Bosnu i Hercegovinu samu za sebe, nego da i one zemlje, koje graniče s Bosnom i Hercegovinom, ne možete da podelite onako, kako sam Ustav traži naima prema prirodnim, ekonomskim i socijalnim prilikama. U koliko je bodrije pododbor radio na tome pitanju, on nije mogao da nadje jednu soluciju, koja bi odgovarala tome zahtevu Ustava. Uzmite na pr. Dalmaciju koja se ima bez Boke Kotorske da podeli na dve oblasti, od tih jedna dubrovačka biće tako malena, da je to jedva nešto više od jednog dobrog sreza. I to mora sada da živi kao oblast samo poradi toga, jer se ne može da stvori jedna oblast, koja bi zbilja odgovarala prirodnim prilikama, jerbo se za Dalmaciju ne sme uzeti njezino prirodno zaledje iz Bosne i Hercegovine. Tako imamo krajišku oblast, koja će biti neprirodna poradi toga, jer joj ne smete dodati ono, što joj prirodno pripada od Bosne i Hercegovine. Tako ne smete da stvarate u Srbiji prirodne oblasti, jer se morate strogo držati granica Bosne i Hercegovine. I onda imadete ustanovu od 800.000 maksimuma koja u mnogo slučajeva jednako preči stvaranje oblasti prema prilikama geografskim, socijalnim i privrednim. Tako, gospodo, sada stojimo ovde pred jednom situacijom u kojoj, ja razumem, da se i vladine stranke same ne mogu da sporazumu kako da provedu to što im je Ustav naložio. Ja se bojim, kako je već prilično dočkan, da će se nad ovim najvažnijim zakonom ispuniti to, da ga Narodna Skupština ne može da donese, da će ga onda morati doneti vlada i da će to imati posledice, koje

će nas tući ne nekoliko meseci, nego možda dugo godina. Jer, gospodo, bila bi velika razlika; ako bi podela na oblasti izišla iz Narodne Skupštine, ako bi ju donela volja narodnih predstavnika, umesto da će se moći govoriti kako je vlada oktroirala tu podelu.

Sada, gospodo, da ne bude krivoga shvatanja, ja se u principu posvema slažem s tim, da se zemlja podeli u samoupravne jedinice bez obzira na one granice, koje su postojale do sada. Ja dapače, šta više, od svoje strane morao bih se protiviti takvoj konzervativnosti, koja bi htela da sačuva granice samo radi toga što postoje, što su tobože istorijske. Meni ova reč »istorijski« ni najmanje ne imponuje. Kod nas se uvek vrlo mnogo radi s tim izrazom, ali meni se čini, da u praktičnoj politici veoma malo znači. Istorijski je, gospodo, napokon sve što je ikada postojalo i što postoji, a napokon istorija nije jedno stalno stanje, nego je jedan proces, koji stvara i koji opet uništava i stvara novo. Sve ove istorijske granice, koje slučajno danas postoje, menjale su se nebrojeno puta, pa ja neznam gde je razlog, da bi se one morale sačuvati baš poradi toga jerbo danas postoje. A ja, gospodo, morao bih se protiviti tome, da se naša država deli prema istorijskim granicama i da se pojedini delovi unutar t. zv. istorijskih granica postave na jednu osnovicu, koja bi od njih stvarala manje državnice, jer bi to bilo na najveću štetu interesa celoga naroda, na štetu pojedinih onih delova koji bi živeli u tim granicama i na štetu i one klase, koju ja imadem ovde da zastupam. Gospodo, ako se tu govori o parcelaciji, neka bude meni dozvoljeno pitanje, da li nismo bili dovoljno parcelirani u prošlosti; da li nije bilo vreme da prestane ta parcelacija i da se od tih pojedinih delova stvori jedna celina. Ja držim, da se ne može nikada stvarati nešto novo, ako se ne ukine ono staro što tome novome smeta, a to je ovde bilo potrebno. Mi ne možemo da stvaramo jednu celinu, ako nemamo kuraži da porušimo ono što toj celini smeta. Nije moja stvar da naglasim državnu potrebu, to je zadatak onih, koji su danas pozvani da tu državu štite, ali ja bih hteo da naglasim, kako se sa gledišta interesa radničke klase ne može podnositi ona parcelacija, koju zahtevaju izvesna gospoda, kad zagovaraju u jednoj državi nekoliko posebnih država. Gospodo, ja mislim na radnika. Radnik nije kao seljak, koji je mogao da se rodi pod jednim krovom, da pod tim krovom proživi svoj vek i da pod tim istim krovom i umre. Radnici su delomice potomci drugih radnika, a u našoj zemlji su najviše sinovi seljaka, koji nisu mogli na selu da nadju života, pa moraju poradi toga da polaze u druga zanimanja i da postanu radnici po gradovima i industrijskim krajevima. A, gospodo, to znači, da je radnik zavisen od industrije; tako reći on je veći putnik, on mora da živi ne tamo, gde bi se to njemu svidjalo, nego tamo gde ima za njega posla i zarade. Stvara se negde industrija i on hrli onamo, ukida se industrija, propada industrija i on mora da napušta ta mesta. Mi smo imali iskustava dovoljno u celoj našoj prošlosti o tome. Naši su radnici morali ne samo da sele unutar granica naše zemlje, nego su oni morali da sele i dalje. Uzmimo samo slovenačke rudare. Naš »premogar« je obično došao sa sela, počeo je raditi u rudnicima Trbovlju, Zagorju ili Hrastniku; broj se je umnožio, produkcija je zapela i on je morao da ide dalje. Pošao je severnije u gornju Štajersku i tamo je došao medju Nemce. To mu je bila postaja opet odakle je došao u Vestfaliju, a Nemačka mu je bila

postaja za Ameriku. Pa on se nije ustalio ni u Americi; našao je u prvo vreme možda zaradu u nekom rudniku u Kansasu, ali za nekoliko godina iscrpio se ugljen i onda je morao da ide u Ohajo ili u Pensilvaniju i t. d.

Ako to, gospodo moja, tako stoji, ako vidimo da je radnik prinudjen da seli i seli ceo svoj vek, onda ja nemogu pristati uz one, koji bi tražili da se za naše Slovence radnike, čim prekorae Sutlu, kaže, da su došli u tuđu zemlju, ili da bude Hrvat radnik u neku ruku tudjinac, ako je pošao u Srbiju ili Sloveniju; a pogotovo ne mogu pristati ni uz one, koji bi tražili, da bude u svakoj takoj zemlji jedno posebno zakonodavstvo i da radnik u svakoj takoj zemlji nadje u jednoj pokrajini jedan a u drugoj drugi zakon. To bi značilo potkopavati najvitalnije interese radničke klase. Tu bi se u nekim pokrajinama stvarali najbedniji proletarci, koje bi mogao besaveštan kapitalizam svakom prigodom da upotrebljuje za to, da tuče one radnike, koji su svojim radom, svojom organizacijom, svojom borbom postigli već neke uspehe. Gospodo! Naše doba traži, ne da se od velikog ide u malo, nego da se iz malog ide u veliko. Takav je razvitak u celoj ekonomiji, takav je razvitak i u politici i mi moramo ne plivati protiv takve struje, nego mi moramo za tim da idemo i da prema takovim prirodnim zakonima postupamo. Naša zemlja značiće nešto, ako će biti narodnog jedinstva, a biće slaba, ako bude pocepana. Na velikoj i zajedničkoj teritoriji moći će se razvijati privreda u modernom pravcu; u tesnim granicama to je nemoguće. Prema tome i radništvo, koje ide kao klasa za ujedinjenjem imaće povoljne uslove za svoje borbe, za svoj razvitak i napredak, ako će država biti jedna, i ako će moći živeti u jednom jedinstvenom narodu. (Glas: Vrlo dobro!) To, gospodo, jesu razlozi, koji mene sile da istupim protiv svih onih sentimentalnih deklamacija, koje mogu da uplišu svojom bojom, svojim zvukom, ali koje varaju. Ja držim, ja sam uveren, da će me shvatiti naši organizovani radnici, ja držim, da će me i radnici, koji su još indiferentni, razumeti, ali ja izjavljujem ovo, ako bi bio svestan, da moram gubiti mandat i da mora cela moja stranka ostati bez mandata pored toga, što se zauzimala za narodno jedinstvo i za jedinstvenu državu, ja bih voleo da izgubim sve svoje mandate, nego da svesno nanese toliku štetu klasi, koju zastupam. (Burno odobravanje. — Aplauz. — Uzvici: Živeo!)

Gospodo! Koliko god sam ja na jednoj strani za to, da se država na toj osnovici organizira, toliko na drugoj strani moram da požalim; što se ovde stvorila jedna osnova, na kojoj je nemoguće da se zakon donese onakav, kakav bi morao biti, ako bismo hteli raditi zbilja prema ustanovi Ustava, koja traži, da se baziramo u prvom redu — odnosno isključivo na prirodnim, socijalnim i ekonomskim prilikaма. Gospodo, ja bih što se tiče Slovenije, da nije toga paragrafa koji statuirá maksimum od 800.000 stanovnika, bio za to, da to bude jedna oblast. Izjavljujem, da ne bih bio za to iz plemenskih razloga, jer na primer da je nam pripalo ono slovensko i jugoslavensko ozemlje u Primorju, koje je nama bilo ugrabljeno, ja onda ne bih bio za jednu jedinstvenu slovensku oblast, jer su ekonomske prilike, socijalne prilike i prirodne prilike slovenskog Primorja i onog Štajerskog i Kranjskog dela, koji imade sada da sačinjava Sloveniju, toliko različite, da to ne bi spadalo u jednu oblast. Ja ne bih tražio onda da su